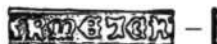

ZORKA ŠUBIC

SREDNJEVEŠKI PRSTAN IZ LOKE

V letih 1954 in 1955 so na pobudo Muzejskega društva Škofja Loka in s sodelovanjem Narodnega muzeja iz Ljubljane raziskali razvaline Zgornjega stolpa na Kranclju, ki je bil porušen v potresu leta 1511. Poleg gradbenih ostalin temeljev stolpa in arhitektonskih elementov te najstarejše utrdbe loškega gospostva so pri izkopavanjih odkrili tudi številne kulturnozgodovinske predmete iz vsakdanjega življenja, kot so deli keramičnih namiznih in kuhinjskih posod, pečnice, ključi, železno orodje in orožje, številni in oblikovno raznovrstni žebelji, koščeni ter bronasti okrasni in uporabni predmeti.¹ Vse te številne najdbe kot celota predstavljajo pomemben prispevek k spoznavanju življenja in materialne kulture v visokem in poznem srednjem veku.

Med tem gradivom je ohranjen tudi bronast prstan z napisom.² Našli so ga na prostoru med stolpom in obzidjem. Podatek o natančnejši lokaciji najdbe žal ni znan.

C A S P A R M E L C H I O R B A L T A

Prstan je oblikovan iz ploščatega, 4,5 do 5 mm širokega in 0,5 do 0,7 mm debelega, bronastega traku. Njegov notranji premer je 21 mm. Obroček, ki je bil prvotno sklenjeno skovan, ima danes stični ploskvi razklenjeni. Dolžina razvitega traka je 72 mm. Na notranji strani je trak oblikovan polno in gladko, na zunanji pa po vsej dolžini teče napis, ki ga obroblja z rahlo odebelitvijo poudarjen rob prstana. Napis je brez presledkov med posameznimi besedami, pravtako med njimi ni nobenih ločil. Črke so plastično oblikovane, njihova velikost je 3,5 mm. Prstan je bil ulit v kalupu in glede na notranji premer izdelan za moško roko.

Na enkrat povečanem razvitem napisnem traku³ razberemo imena treh modrih z Vzhoda, kasneje poimenovanih sv. trije kralji:

CASPAR, MELCHIOR, BALTA/SAR/.

Pri izdelavi negativa se je vrezovalcu vrnila napaka, črko *L* v imenu Melchior je izsekal narobe. Postavljena je na glavo in obrnjena v levo stran. V stiski je bil tudi s prostorom, saj dolžina razvitega traku za prstan (ki je bila določena z obsegom naročnikovega prsta) ni bila dovolj dolga za predvideni napis. Pomagal si je tako, da je izpustil zadnje tri črke pri imenu Baltasar. Sicer so imena izpisana v celoti, brez okrajšav. Napis je bil vrezan v negativ z lepimi, bogato okrašenimi majuskulnimi črkami, ki imajo debela oziroma noge in posamezne zaključke odebeljene in razcepljene ali pa razvejano razširjene kot pri črki *I*.

Zaradi sorodnosti tehnike izdelave (v trd material vrezana oziroma izsekana pisava) in specifičnosti oblikovnega razvoja črk jih lahko primerjamo z napisi na pečatih, kar je hkrati tudi opora pri okvirni časovni opredelitvi nastanka prstana z napisom. Pri tem lahko ugotovimo naslednje značilnosti: posamezne črke so oblikovane v tradiciji rimske kapitale (npr.: *L*, *T*, *P*, *R*); uncialne oblike sta črki *H*, ki se v tej obliki javlja po letu 1230, in *M*, ki se v okrogli odprti ali zaprti obliki pojavlja od leta 1259 oziroma 1260 dalje; tudi okrogla oblika črke *E*, ki ima vse tri zaključke povezane na desni strani s polkrožno črto, kar že kaže na razvoj v gotski majuskulni *E*, se javlja od prve polovice 13. stoletja dalje; zaprti tip črke *C*, kjer se oba odebeljena zaključka stikata, se javlja šele od sredine 13. stoletja dalje; črka *A* pa je že gotske oblike, sestavljena iz dveh nog, ki sta zgoraj povezani s prečnim tramom. Značilna je za 13. stoletje in se v tej obliki javlja že od leta 1217 dalje.⁴ Črka *S* na našem napisu ima oba zaključka sicer tudi razcepljena, vendar pa s tanjšo linijo podaljšana v vsej višini črke. Črka *I* ima oba zaključka široko razvejana. Obe črki vidimo v podobni obliki na pečatu iz Sevnice, ki je datiran v 14. stoletje.⁵ Podoben *S* je tudi na pečatu iz Mokronoga, pravtako iz 14. stoletja.⁶ V širšem kulturnem prostoru pa najdemo analogijo na pečatu iz Oedenburga (Sopron) na Madžarskem, kjer so oblikovno enako vrezane predvsem črke *S*, *I* in *O*. Slednja tako kot tudi na našem prstanu je zaradi načina okrasa bolj oglata. Za napis na tem pečatu pravi E. Melly, da je napisan v »Schöne Lapidar«, to je v gotski majuskulni pisavi in ga datira v 14. stoletje.⁷

Iz navedenih primerjav oblik posameznih črk na prstanu s pisavo na datiranih pečatih, lahko izdelavo našega prstana okvirno datiramo v čas od zadnje četrtine 13. stoletja do sredine 14. stoletja.

Uporabnost in namembnost prstanov je bila že od nekdaj zelo raznovrstna, saj so po svoji naravi lahko okrasni, pečatni, statusni in drugi, pravtako pa je različen tudi njihov pomen, kot npr. juridični, simbolični ali magični.⁸ Magične prstane so nosili z namenom, da bi dosegli skrivnostno zaščito in posebno prstani z napisi naj bi odvrčali razne bolezni. Taki prstani so torej za nosilce predstavljali nekakšen amulet.⁹

Gašper, Miha in Boltežar so v ljudskem verovanju postali priprošnjiki in zaščitniki za marsikatero težavo in nadloge v vsakdanjem življenju tako za ljudi kot tudi za živali. Njihova imena, napisana na papirju, so nosili pri sebi zoper kugo in nesrečo, njihove upodobitve pa so nosili kot amulete pri nevarnostih na potovanjih, proti božjasti, glavobolu, vročini in mrzlici, ugrizu steklih psov, nenadni smrti itd.¹⁰

Tudi bronast prstan s Kranclja, z imeni treh modrih z Vzhoda, je bil gotovo izdelan kot t. i. magični prstan. Kot amulet naj bi ščitil nosilca in ga varoval pred nadlogami in nevarnostmi, ki so mu pretile v vsakdanjem življenju.

Prstan je zelo dobro ohranjen in z napisom iz okrasno oblikovanih črk predstavlja kakovosten obrtni izdelek tedanjih graverskih oziroma zlatarskih

delavnic. Skupaj z že znanim bronastim svečnikom v podobi paža¹¹ ga uvrščamo med najpomembnejše kulturnozgodovinske predmete, izkopane iz razvalin nekdanjega Zgornjega stolpa na Kranclju.

O p o m b e :

1. C. Avguštin, »Zgornji stolp« na Kranclju in nekdanja župna cerkev v Stari Loki, *LR* 1, 1954, str. 107 sq. – Isti, Zaključek izkopavanj na Kranclju, *LR* 2, 1955, str. 100 sq. – J. Gašperšič, Loški žebliji in žeblijarji, *LR* 4, 1957, str. 35 sq. – E. Cevc, Gotski svečnik iz Zgornjega stolpa, *LR* 4, 1957, str. 53 sq. – V. Šribar, K poznavanju železarske dejavnosti na freisinški posesti v Sloveniji, *LR* 23, 1976, str. 47 sq. – 2. Zahvaljujem se dr. B. Otorepcu, ZRC SAZU Ljubljana, za napotke pri branju napisa. – 3. Za risbo prstana in povečanega napisa se zahvaljujem Dragici Lunder-Knific, Ljubljana. – 4. B. Otorepec, *Srednjeveški pečati in grbi mest in trgov na Slovenskem*, Ljubljana 1988. – O. v. Mitis, F. Gall, *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich*, III. Band: Die Siegel der Babenberger, Wien 1954, str. XXXI – XXXVIII. – 5. B. Otorepec, *op. cit.*, str. 177. – 6. B. Otorepec, *op. cit.*, str. 105. – 7. E. Melly, *Beiträge zur Siegelkunde des Mittelalters*, Erster Theil, Wien 1846, str. 146, pečat št. 2 in T. XI. – 8. F. Henkel, *Die römischen Fingerringe der Rheinlande und der benachbarten Gebiete*, Berlin 1913, str. 330. – 9. F. Henkel, *op. cit.*, str. 339 sq. – 10. *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens*, Band II, Berlin-Leipzig 1929/30, gesla: CMB, str. 445; Dreikönige, str. 453 sq; Dreikönigssegnen, str. 459 sq. – 11. E. Cevc, *op. cit.*

Z u s a m m e n f a s s u n g

DER MITTELALTERLICHE FINGERRING AUS LOKA

Anlässlich der Erforschung der Trümmer des Zgornji stolp (Oberen Turms) auf dem Krancelj oberhalb Škofja Loka, der im Erdbeben des Jahres 1511 einstürzte, wurde unter anderem Material auch ein mittels einer Gußform verfertigter bronzener Bandfingerring mit der aus plastisch gestalteten, reich verzierten Majuskelnbuchstaben bestehenden Inschrift CASPAR MELCHIOR BALTA/SAR/ gefunden. Die Inschrift umläuft die ganze Länge des Fingerringes (72 mm), ohne Zwischenräume und Interpunktionen. Der Innendurchmesser des Ringes beträgt 21 mm. Die Buchstaben sind 3,5 mm groß.

Aufgrund von Formvergleichen der Einzelbuchstaben mit der Schrift auf datierten Siegeln wird der Fingerring rahmenmäßig in die Zeitspanne vom letzten Viertel des 13. Jahrhunderts bis zur Mitte des 14. Jahrhunderts datiert.

Im Volksglauben wurden die Drei Weisen aus dem Morgenland bzw. die Hl. Drei Könige Fürbitter und Beschützer bei zahlreichen Lebensbeschwerden und demzufolge kann auch der Ring aus Loka-Krancelj als Beispiel eines magischen Ringes aufgefaßt werden, der als Amulett zum Schutz vor unterschiedlichen Gefahren des Alltagslebens getragen wurde.